

Перші книгознавчі читання в НБУВ

Першочергове завдання наших вітчизняних працівників книги - відродити українську науку про неї, повернути її після сталінських репресій 20-30-х років у загальнонародську інтелектуальну скарбницю. Цій меті були підпорядковані Перші книгознавчі читання, які започатковані в НБУВ з ініціативи «Бібліотечного вісника». Організатор - відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ.

Захід, що замислювався спочатку як Масловські читання у зв'язку з пропам'ятною датою - 40-річчям від дня смерті видатного українського історика, книго- та літературознавця, члена-кореспондента АН України С.Маслова, суттєво розширив свої межі, що свідчить про нагальну духовну потребу в спілкуванні між книгознавцями, котрі дістали можливість віддати данину пам'яті визначним українським ученим - бібліографам Федорові Максименку, Михайлові Ясинському, літературознавцю Володимирові Перетцу, бібліологу, педагогу, редакторові, журналісту Степанові Сірополку, історичу, політичному та релігійному діячеві Іларіонові Огієнку, історичу Володимирові Іконникову та ін. Проте більшу частину виступів було присвячено Сергієві Маслову.

Замолоду він захоплювався то математикою, то природничими науками й досить довго йшов до свого професійного визначення: книго- і літературознавства. У студентські роки юнак цікавився гуманітарними науками і навіть ледь не став філософом.

З доповідей вимальовується постать діяльного дослідника, вченого, який був членом багатьох наукових товариств.

Після закінчення університету Маслов з причини матеріальних негараздів змушений був займатися педагогічною діяльністю, викладаючи в школах та різних вузах. З часом ця ділянка його життя стала цілком усвідомленою і певід'ємною від наукової.

Особлива сторінка творчої діяльності вченого - співпраця з Українським науковим інститутом книгознавства (УНІК), де він очолював комісію історії книги, був активним автором журналу «Бібліологічні вісті». По-своєму цікавий етап - праця в Інституті літератури ім.Т.Шевченка АН УРСР. Не полишав дослідник наукової роботи і в евакуації, коли Академія наук України перебувала в Уфі.

Видатний український учений, книгознавець Павло Попов, проводяючи в останню путь свого вчителя, зазначав: «Багато поколінь учених виховав він за півстоліття. Я сам належу до учнів Сергія Івановича. Багато йому зобов'язаний». Цим висловлено думку більшості тогочасних і сьгоднішніх послідовників Маслова.

Інтерес до його наукового доробку та особистості не згасає й досі. Дослідники подають цікаві дані: хронологічні рамки фонду Маслова, разом з рукописною колекцією, охоплюють період від ХУ ст. до 50-х років ХХ ст. Обсяг архіву в інституті рукопису НБУВ - 8335 од. зб. Це величезне джерело для роботи не одного покоління науковців.

Формування Масловим приватного фонду є взірцем накопичення подібного роду джерел і ретельної роботи

з ними. Приклад - інвентарні книги приватної бібліотеки фондоутворювача.

К.і.н. Г.Ковальчук у доповіді «Дослідження С.Маслова в галузі історії книги», підкресливши новаторський підхід науковця до вивчення рукописів і стародруків, «витонченість у спостереженнях», проаналізувала його «Етюди з історії стародруків», «Друкарство на Україні в ХУІ-ХУІІІ ст.», працю «Всенародна бібліотека України та стародруки». Не обходить увагою доповідка і складний та неоднозначний період у житті вченого, що розпочався зі сталінськими репресіями. Вона наводить цитати стенограм загальних зборів, що проходили під гаслом «Про посилення ідейної спрямованості наукової діяльності», які відбулися в УНІК і де Маслов був підданий нищівній критиці.

«Ідеологічні виступи, - підсумовує Г.Ковальчук, - стали початком, а точніше, першопричиною кризи радянського книгознавства, а такі особистості, як Маслов, котрі мали європейський рівень знань, не могли реалізуватися, були змушені друкуватися в газетках типу «Юный пионер», «Шлях до знання» та ін».

Н.Солонська прочитала доповідь «Сергій Маслов - «будівничий на полі книгознавства». Вона навела виявлені нею у фондах інституту рукопису НБУВ невідомий широкому загалу лист знаного українського бібліографа, гімназійного товариша С.Маслова - В.Дорошенка; науковий відгук П.Попова на «Етюди з історії стародруків»; виступ Маслова на зборах УНІК, коли той змушений був критикувати свої наукові погляди. Учений глузував. Це самовикривання розраховувалося на невігласів, які й сприйняли виступ за чисту монету «каяття». Доповідка проаналізувала діяльність Маслова в галузі історії української книги, роботу керованого ним Комітету для опису видань, що вийшли на території України в ХУІ-ХУІІІ вв. тощо.

Ще один бік діяльності С.Маслова, майже не висвітлений у радянських джерелах, розкрила к.і.н. І.Матяш у доповіді «С.Маслов та архівна справа України», підкресливши, що вчений залишив помітний слід і в цій ділянці, прислужився архівознавчій освіті й музейній справі, організувавши Музей війни та революції. Крім того, науковець читав лекції з палеографії на курсах архівних працівників, працював у паритетній комісії у справі розподілу рукописів ВБУ тощо.

К. філол. н. Л.Рева виступила з доповіддю «Маслов як основоположник моделі наукового опису української стародрукованої книги», зазначивши, що в 1925 р. той підготував спеціальну інструкцію для складання наукового опису стародруків. Вона одержала високу оцінку наукового загалу.

У доповіді «С.Маслов як учений і педагог» к. філол. н. В.Колосова зауважила, що «захоплення українською старовиною міцніє (у Маслова. - авт.) від спілкування зі старшою українською громадою під час відвідувань літературно-музичних вечірків у родинах Миколи Лисенка та Олени Пчілки». Доповідка проаналізувала дослідження Масловим творчості Транквіліона Ставровецького, Мелетія Смотрицького, Леонтія Карповича та ін.

З огляду на те, що в 2005 р. виповниться 125 років з дня народження С.Маслова, на думку В.Колосової, яка була підтримана всіма учасниками заходу, бажано було б Інституту літератури ім. Т.Шевченка та НБУВ підготувати й видати повне зібрання творів ученого і тим зробити гідний внесок у розвиток вітчизняної науки.

Доповіді Перших книгознавчих читачь узагальнені в спеціально випущеному збірнику, де друкується і масловське «Слово-відповідь» на ювілейному засіданні в Київському державному університеті 3(16) листопада 1940 р., що ніби створює ефект присутності вченого на нинішніх урочистостях.

У збірнику публікується лист зі спогадами колишнього співробітника НБУВ Л.Гольденберга, який був добре знайомий з С.Масловим.

Про те, що нам треба інтенсивніше відроджувати українське книгознавство, наголосила у своєму виступі директор Інституту рукопису НБУВ д.і.н. Л.Дубровіна. «У фондах НБУВ, - підкреслила доповідачка, - зберігається не менш багатий і цінний масив спадщини видатного вченого, книгознавця Павла Миколайовича Попова, творчість якого так само мало досліджена, як і Сергія Маслова.

Л.Дубровіна спинилася на невідомих сторінках життя науковця, особливо на тих, що були віддані служінню українській книзі.

У світ наукової діяльності М.Ясинського вводить доповідь к.п.н. М.Геращенко та С.Арутюнової «З архіву бібліографа (епістолярна спадщина М.Ясинського)», присвячена 30-річчю від дня його смерті. Безперечний інтерес становлять невідомі раніше листи М.Ясинського Ф.Максименку, академікам О.Білецькому та М.Бажану та ін.

Спиняються промовці й на листуванні однодумців та соратників по книжковій справі - М.Ясинського та Ю.Меженка. У цих листах ширше й повніше розкриваються особистості обох діячів, їхня творча лабораторія.

М.Гламазда розповів про наукові праці С.Маслова та Ю.Меженка в зібранні Державного музею книги і друкарства України. Доповідь «Лицарі української книги» є ніби екскурсією по його залах.

О.Клочко простежує витоки роду Сергія Івановича Маслова і розкриває невисвітлені раніше в пресі та літературі сторінки життя вченого і його сім'ї. Авторка описує епізоди дитинства майбутнього науковця, його юності, початок студій над історією давньої російської та української літератури й суміжних дисциплін - слов'яно-руської палеографії та історії друкарства. Наводяться спогади товариша Маслова по університету О.На-

заревського та жартівливий вірш, який, за всіма ознаками міг би належати С.Маслову.

Прилуцьке міське товариство книголюбів вшанувало пам'ять свого знаменитого земляка, а поет С.Реп'як склав на його честь вірш «Кінь Сергія Маслова».

Подаються цікаві відомості про життя і творчість дітей Маслових - Юрія та Олексія.

К.і.н. С.Білокінь звертається до аспектів життя видатного українського бібліографа Ф.Максименка, з яким був добре знайомий і особистість якого, зокрема енциклопедичність та виняткова пам'ять, захоплювали київського дослідника. У доповіді проаналізовано листування Федора Пилиповича з Г.Колядою, Ю.Меженком. Наводяться спогади людей, які працювали з Максименком у різні періоди його життя.

Про «Українську літературну мову XVIII ст. і Крехівський апостол 1560-х років у науковому доробку Івана Огієнка» йдеться в доповіді к.і.н. В.Ляхощького, який простежує витоки зацікавленості визначного вченого рукописними книгами та стародруками.

Доповідач не відділяє книгознавчих інтересів Огієнка від його лінгвістичних досліджень, підкреслюючи, що вчений органічно поєднував талант мово-, книгознавця, палеографа та історика.

В.Ляхощький скрупульозно, виявляючи тим самим і власну ерудицію, аналізує працю Огієнка. На особливу увагу, вважає дослідник, заслуговує другий том під назвою «Словник української літературної мови XVII-го віку з Крехівського апостола».

К.і.н. І.Войцеховська висвітлила маловідомі широкому загалу «Книгознавчі дослідження в творчій спадщині Володимира Іконникова», постать котрого як бібліографа та бібліолога розкривається під новим кутом зору. Понад 250 праць ученого, підкреслює доповідачка, пов'язані з цими питаннями.

В «Опыте русской историографии» В.Іконников вивчає бібліотеки як суспільно-наукові центри, їхні книжкові колекції, міру їх використання. Понад 450 заміток, що мають характер рецензій на нові вітчизняні та закордонні видання, видрукувано в журналах - це зовсім нова інформація, новий напрям досліджень творчого набутку видатного історика.

У жовтні 1997 р. в рамках Міжнародної наукової конференції «Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек» відбудуться Другі книгознавчі читання, приурочені до 75-річчя створення УНІК.

Галина Ковальчук,
Наталія Солонська